

Dobozi Eszter

Kodály Zoltán tanulmányainak stílusáról

„Így voltam én is: félkézzel lantos, másikkal néptanító, kubikos, téglahordó, pallér, orvos, ami csak kellett, és szerettem volna minden egyéb lenni, amire csak szükség volt.”¹ Összegyűjtött írásainak előszavában ekképp jellemzi magát és pályáját Kodály Zoltán. Ekként, némi öniróniával vegyes önbecsüléssel beszél szerepvállalásainak sokféleségéről, érdeklődésének szerteágazó voltáról. A folytonos cselekvésvágytól hajtott ember sokirányú felelősségvállalása megmutatkozik írásainak tematikai és műfaji sokszínűségében. A háromkötetes *Visszatekintés*ben olvashatunk zenei, zenetörténeti, zenepedagógiai tanulmányai mellett irodalomtörténeti, nyelvészeti, népzenei, néprajzi tárgyú munkákat is. Az egybegyűjtött művek között előfordulnak tanulmányok, újságcikkek, könyvekhez írott előszók, nyilatkozatok, beszédek, előadások, önéletrajzi vallomások, részletező zenekritikák, de glosszányi méretű és tömörségű értékelések is.

Írásain rajta tudhatjuk a magyar–német szakos bölcsészdoktor kézjegyét csakúgy, mint a zeneszerzőét, a népzene kutatóját, a szaktudományos közönséghez szóló, a tudományát népszerűsíteni szándékozó, a nevelés iránt fogékony mester keze nyomát, de a közéleti szereplőét is. Annak, aki a három kötet egyes fejezeteit egymás után olvassa végig, kitetszik Kodály Zoltán másokéval össze nem téveszthető, egyéni előadás- és beszédmódja, írásainak sajátos stílusa.

A gyűjteménybe bekerült sok olyan műve is, amely első változatában előszóban hangzott el: előadás volt, megnyitóbeszéd, hozzászólás. Rögtönzött előadás volt eredetileg a *Népdal és közönség*, amely az Újság című lapban 1932-ben jelent meg. Beszédként hangzott el *A magyar kiejtés romlásáról* 1937. december 9-én. Rádió-előadás volt 1938. szeptember 18-án a *Vessünk gátat kiejtésünk romlásának*. A Liszt Ferenc Társaság folklór-matinéján bevezetőként szerepelt a *Noé bárkája* 1940. december 10-én. Ismét rádió-előadással jelentkezett 1941-ben a *Zene az óvodában* címmel. Beszédet mondott 1941. május 1-jén a Jó magyar ejtés III. versenyén. Majd egy másik megszólalásában 1941. május 20-án összefoglalta ennek tapasztalatait (*A jó magyar ejtés versenyének tanulságai*). Rádiónyilatkozat volt *A Missa Brevisről* 1944. június 26-án. Szintén nyilatkozatként ismerhette meg a közönség először a *Merjünk magyarok lenni a zenében is* gondolatait, mely az önmagát r. i. monogrammal megjelenő újságíró jegyzetei alapján vált hozzáférhetővé (Szabad Nevelés, Budapest, I. évf. 1. sz. 27.). Péccett tartott előadást 1945. november 19-én (*Magyar zenei nevelés*), Miskolcon 1953-ban (*Zenei nevelésünk reformjáról*), 1955-ben pedig Budapesten (*Szentirmaytól Bartókig*)...

Tucatnyi megnyilatkozását a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként mondta el, amelyeket aztán írásbeli formájukban is közreadott. Az ötvenes évektől újfent él a rádió

¹ Kodály Zoltán: *Visszatekintés I–II*. Zeneműkiadó Vállalat, 1964., *Visszatekintés III*. 1989.

nyújtotta lehetőségekkel. Nyilatkozatai, előadásai közül itt hangzott el a *Szóval: kultúr?* 1955. május 21-én, *A népdal és a rádió* 1956. június 24-én, 1959. március 31-én pedig az *Emlékezés Vikár Bélára*.

Beszélt Bartókról a budapesti Magyar Állami Operaházban rendezett Bartók-ünnepségen 1950. szeptember 25-én (*Bartók emlékezete* címen jelent meg). Tartott előadást, hangversenyt megnyitóbeszédet, egy másikat záróünnepélyen a Zeneművészeti Főiskolán (*Bőjti Zsoltár, avagy hogyan kell jegyezni*, 1951. november, *Beethoven halálának évfordulóján*, 1952. március 25., *Ki a jó zenész?*, 1953). Hallhatták zenei, zenetudományi rendezvényen (*Bartók Béláról*, a Magyar Bartók Béla Emlékbizottság 1956. szeptember 26-i díszülésén, a Haydn emlékének szentelt I. budapesti nemzetközi zenetudományi konferencián 1959. szeptember 17-én, *Egy kis számadás* címmel a Magyar Zeneművészek Szövetségében 1962. március 8-án) és más alkalmakon: gyermeknapon, kiállítások megnyitóján, a Néprajzi Társaság 70. évfordulóján, temetésén...

Talán abból is következik írásai szövegének az élőbeszéd természetességére emlékeztető jellegzetessége, hogy eredeti változatuk megszerkesztésekor ott lebegett a szerző előtt a hallgatóság meggyőzésének szándéka. A meggyőzésnek pedig előfeltétele a gondolat világos kifejtése, a mondat- és szövegépítésben a hallás utáni megértés szempontjának figyelembevétel. Akár tanulmányai stílusának jellemzésére is szolgálhatnak magának Kodálynak a szavai. Azok, amelyekkel a magyar zenei művészi hatás lényegét világítja meg, amikor az egyszerűséget és világosságot a legfontosabb művészi értéknek vallja. „Egyszerűség, világosság még nem zárja ki a mélységet. Sőt a legmélyebb művek sokszor egyúttal a legvilágosabbak.”² Írásaiban is igyekeznek megfelelni azoknak az alkotói józanságot feltételező formai követelményeknek, amelyeket művészként állított maga elé: azaz a „szerves elegancia” elvének, a „cél és eszközök egyensúlya, a rendező értelem uralma”³ szempontjának.

Nem szükséges fennhangon olvasnunk, sorait némán követve is ráérezhetünk arra, hogy a szövegegségek tagolása, a mondat- és szólamhatárok sajátos belső ritmust kölcsönöznek Kodály Zoltán tanulmányainak. Olyan lüktetés ez, amely a lélegzés üteméhez igazodik. A természetesen és könnyedén beszélő ember lélegzéséhez.

Égészséges arány rajzolódik ki a hosszabb és rövidebb mondatok között. Változtatja a többtagú és egyszerű mondatokat. Ám több tagból álló mondatai is csak ritkán haladják meg a három tagmondatot. Bővített mondatai is első hallásra/ránézésre fölfogható szerkezetekben élnek. Nem halmazza korlátlanul a bővítményeket. Nem sűrűn alkalmaz többszörös alárendeléseket. Mondattípusai változatosak. S nem csak szerkezetük szerint. Az egyszerűbb és bonyolultabb struktúrák változtatása révén is. Szép példája ennek – sok egyéb mellett – a *Kelemen Kőműves balladája*⁴ címmel a *Zenei Szemlének* készült cikke. Ahogyan a papírral sem (tudhatjuk, hogy feljegyzéseit sokszor meghívók, gyógyszerreceptek hátlapjára, egyéb cédulákra írta), a szavakkal sem pazarló.

A különféle modalitások alkalmazása élenkítő hatású. Kodály gyakran szólítja meg hallgatóit/olvasóit. „Tisztelt Hallgatóim!” – helyezi el olykor még szöveg közepén is, ha a figyelemfenntartás igénye úgy kívánja, mint az *Erkel és a népzene*⁵ című előadásában is. Valódi és költői kérdéseket intéz hozzájuk: „Mert ki látott ízléstelenül öltözött parasztlányt...”⁶ A mondandó érzelmi telítettségét felkiáltó mondatai teszik nyilvánvalóvá: „Mennyi mun-

² Kodály Zoltán: *Magyarság a zenében*. In: im. 249. o.

³ Kodály Zoltán: *Magyarság a zenében*. In: im. 251. o.

⁴ In: im. II. 76–78. o.

⁵ In: im. II. 94. o.

⁶ Kodály Zoltán: *Megnyitó a „Magyar népviseletek története” kiállításon*. In: im. 205. o.

kaerő kellene itt egy zenei »belmisszió«-ra.”⁷ Minthogy megszólalásainak sokszor nem titkolt célja éppen az, hogy cselekvésre, állásfoglalásra készítse a szakma és a közélet felelőseit, gyakorta maga fogalmazza meg a cselekvési programot, sűrűn tarkítja szövegeit az imperatívus: „A zene nem magánosok kedvtelése, hanem lelki erőforrás, amelyet minden művelt nemzet igyekszik közkinccsé tenni. Kapja meg belőle részét minden magyar gyermek!”⁸ Vannak dolgozatai, beszédei, amelyekben a legtöbbször ismételt szó: a kell segédige. A *népzenekutatás jövője*⁹ című dolgozatában például egy négymondatos bekezdésben négyszer jelenik meg a „kell”.

Teljes egyéniségének varázsát latba vetve törekszik a meggyőzésre. Így vállalja előttünk érzelmeit, indulatait. Erős érzelmi töltésű szavainak megszaporodása, az azonos jelentésű szerepű nyelvi elemek halmozása jelzi ezt, amikor tettekre ösztökél. Amikor lelkesedik és lelkesít: „Semmi sem jellemző annyira egy nyelvre, mint sajátos hangzása. Olyan ez, mint a virág illata, a bor zamata, a zománc, az opál tüze. Megismerni róla a nyelvet már messziről, mikor a szót még nem is értjük. Minden nyelvnek megvan a maga hangszíne, tempója, ritmusa, dallama, egyszóval zenéje.”¹⁰ Elragadtatásai romantikus, sőt barokkos zsúfoltságú képeiben, képei rendszerében nyilatkoznak meg. Dohnányi zongorajátékát például így dicséri tőle ritkán olvasható elismeréssel (mert kritikusként igen éles, csak a hibátlant és valódit tudja főhajtással fogadni): „Ahogy Dohnányi ujjai a vonósok színsugarai köré bogozták a zongorahang fátyolát: soká emlékezetes marad.”¹¹ De Bartók Fából faragott királyfiját is hasonlóan ünnepi hangon ismerteti: „Nem halhat meg, akármilyen beteg egy ország, ha ilyen szívárványos élet-gejzír tudott belőle kitörni.”¹² Ugyanez a felfokozottság jellemzi akkor is, amikor bírál, elutasít. A negatív vélemény, az éles kritika sokszor ironikus énjének enged teret. „A népdal parazitáit szemmel tartani: az Ethnographiának kötelessége, mert tudományos érdek” – vitatkozik a lap egyik szerzőjével. „A sok ál-szerzőnek köszönhető, hogy a nép ajkán élő dallamaink szerzőségének kérdése olyan Augiász istállója lett, mely még soká várhat Héraklészére.”¹³ Kodály Zoltán tehát az írásbeliségben a megalkotott írásmű szövegterében mindig ott van személyiségének minden erejével. Nem rejtőzik el, nem bújik szerepek mögé, nem vesz magára maszkot, álarcot, nem ölti fel a személytelenség jellegtelen köntösét. Az egyes szám (esetleg a többes szám) első személyű megszólalás uralja tanulmányköteteit, még a tudományos igénnyel írott dolgozatait is.

Kodály Zoltán írástechnikája nem csupán a kimondhatóságot szolgálja ilyen módon, hanem a megértést is. Legbonyolultabb szaktanulmányai is felfoghatók a laikus olvasónak, hallgatónak is. Olyan mester alkotásai, aki nem csupán a zenetudóshoz, a zene előadóművészeihez és tanítóihoz, tanáraihoz szándékozott törekvéseivel eljutni, hanem a laikusokhoz is. A közélet jó hallású és botfülű döntéshozóira egyaránt hatni akart.

A megértésben segíti a befogadót a kötőelemek, az úgynevezett szövegkohéziót teremtő fordulatok, szavak gyakori használata is. Kodály Zoltán szövegszerkesztése iskolapéldája annak, hogyan kell gazdaságosan élni az utaló- és kötőszók által kijelölt – szövegen és mondaton belüli – logikai kapcsolatok hangsúlyozásával.

⁷ Kodály Zoltán: *Zenei belmisszió*. In: *Visszatekintés I.* 49. o.

⁸ In: *im.* 50. o.

⁹ In: *im. II.* 198. o.

¹⁰ Kodály Zoltán: *Vessünk gátat kiejtésünk romlásának*. In: *im. II.* 300. o.

¹¹ Kodály Zoltán: *Zenei beszámolók a Pesti Naplóban*. 1918. december 4. In: *im. II.* 345. o.

¹² Kodály Zoltán: *Im.* 1918. november 26. In: *im. II.* 344. o.

¹³ Kodály Zoltán: *Válasz Litkey Menyhértnek*. In: *im. II.* 64. o.

Írott szövegei az előszóbeliek sajátosságait hordozzák. Retorikai példatárba illő következetességgel dolgozik azokkal a fordulatokkal, amelyek a szónoklat jellemzői. Kodály Zoltán tudja, milyen nagy jelentősége van az írás, a beszéd első mondatának. Feltűnően sokszor indítja írásait in medias res – s nem csupán azokat, amelyek eredetileg élő előadásnak készültek. „Harsányi István Két koldus-ének forrása című cikkében kimutatta, hogy a dr. Sztripszky Híador közlésében megjelent koldusénekek ketteje XVII–XVIII. századbeli műköltőtől ered.” – így indítja a Három koldusének forrása című tanulmányát.¹⁴

Állításait bőséggel támogatja meg érvekkel. Követeléseit, parancsszónak is beillő nyilatkozatait sosem hagyja kellő indoklás nélkül. Érvelésében elsősorban az indukció módszerével él. A legtöbbször személyes élmény felidézésére építi érvrendszerét. Konkrét példák, tapasztalatok sokaságán át vezeti el a megcélzott hallgatóságot vagy olvasót a mű végére beérlelt tanítás elfogadásáig.

Hogy a tények halmozása révén ne duzzadjon átjárhatatlan rengeteggé, amiről beszél, szereti pontokba, alpontokba szedni logikai lépéseit, így téve mind áttekinthetőbbé a beszédet és/vagy írásművet a hallgató és az olvasó előtt egyaránt. Máskor alcímeket alkalmaz hosszabb terjedelmű munkáiban.

Nem a fülnek szól azonban, hanem a szemnek sajátos írásjelhasználata. A kérdő és felkiáltójel gyakori megjelenése mellett kiemelt szerepet szán a kettőspontnak. S a legtrikább esetben helyezi el felsorolás előtt. A kettőspont munkáiban általában nem a szokványos elválasztó, mondattagoló funkciót tölti be, sokkal inkább a lényeg kiemelésére, a figyelem felkeltésére szolgál. „A dal eleven énekben él; nem olvasással, hanem élőszóval terjed szájról szájra. Ugyan rengeteg a nyomtatott gyűjtemény a XVI. században és számtalan a nyomtatásban megjelent dal nálunk. Amazok akkori kiváló mesterek többszámú művészi feldolgozásai, emezek ugyan kevésbé művészi, de hangszerre való átírások: mind a kettő csak a zeneértőkre számíthatott, a nagy tömeg egyiket sem vásárolta. Nem volt rá szükség: minden épkézláb ember egy élő dalgyűjtemény.” Szövegkohéziót teremtő utaló- és kötőszók bőségeről szóltunk fentebb, itt épp az ellenkezőjére, a hiányára találunk példát. A hiányt idézett részletében a kettőspont tölti ki, ezzel expresszív hatást ér el. Sokkal inkább, mint bármely viszonyító elemmel. Gyakorikak a zárójelek is. Egyszer hivatkozások közlését oldja meg ilyen módon, máskor ironikus megjegyzései kerülnek zárójelek közé.

Amit Kodály Zoltán előadásra alkotott szövegei sajátosságának vélünk, föllelhető szakmai folyóiratoknak írott dolgozataiban, újságcikkeiben is. Meglehet, hogy mindez azzal az attitűddel magyarázható meg, amely a már idézett előszóbeli önjellemzésből is kitűnik. A néptanítói, népszónoki magatartással függhet össze stílusának egyéni íze, szerkezeteknek logikája. Azzal, hogy a beszélő, az előadó, a felszólaló, a szónok előadásmódja átszűrődik a kifejezetten írásbeliségre teremtett tanulmányokba is. Ám talán nem elhanyagolható e jelenség megértéséhez az a párhuzam sem, amely kirajzolódik azon természetesség között, amely Kodály Zoltán nyelvhasználatát előszóban és írásban jellemzővé teszi, és a között a nyelvfelfogás között, amelyet a vele kortárs Karácsony Sándor vallott a magyar nyelv magyar jellegéről szólván. Kodály Zoltán ismerte Karácsony Sándor munkáit, nyelvükről alkotott nézeteit. Tanulmányköteteiben többször is hivatkozik rá. Egyik utalása nem is akármikor fogalmazódik meg. 1953-ban. Akkor, amikor Karácsony Sándor nevét már – kényszernyugdíjazása, majd 1952-ben bekövetkezett halála után – újralfedezéséig csak kevesen mondták ki, írták le. A Lőrincze Lajos könyvéhez írott előszót a magyar értelmiség nyelvhasználatát kritikusan szemlélő Karácsony Sándorra való utalással zárja: „Ma nagyobb reménnyel indulhat minden nyelv művelő mozgalom, mint valaha, nagyobb megértést várhat az új olvasóktól, mint a régiektől, akiknek nagy része mégis csak azon a bizonyos

¹⁴ *Im. II. 57. o.*

fordításnyelven gondolkodott, amelyet oly találóan írt le Karácsony Sándor s amelyen napisajtónk jobbára máig is ír. Ha majd az egész magyar életet átjárja a jobb és szebb magyarságra törekvés, ha majd hírlapjainkat is olyanok írják, akiknek magyarságán még néhai Lehr Albert zsörtölődése sem találna kivetni valót, akkor élnek majd igazán nagy írónk, akkor jutnak el alkotásaik oda, ahová szánták: milliók szívébe.”¹⁵

Mellesleg az érdeklődés nem egyirányú, hanem kölcsönös. Karácsony Sándor *A magyar észjárásról* című könyvében külön fejezetet szentel Bartók Béla mellett Kodály Zoltánnak.¹⁶

Kodály Zoltán tanulmányai annak példatárául is szolgálhatnak akár, hogy miként mutatja be Karácsony Sándor a magyar észjárás megnyilatkozását a magyar nyelvben. Anélkül kell megállapítanunk ezt, hogy a lehetségesnél és a szükségesnél messzebb mutató következtetéseket akarnánk levonni belőle. Bár érzékenységük révén ugyanazokhoz a jelenségekhez jutnak el mindketten – más-más úton. Míg Kodály Zoltán a magyar intelligenciát zenei műveletlenségéért, eltorzult zenei izléséért kárhoztatja, addig Karácsony Sándor a magyar értelmiség nyelvhasználatának csökevényességére mutat rá. Az általuk beszélt magyar nyelv messze esik nyelvünk valódi természetétől. Fordításnyelv az övék, mondja Karácsony Sándor, idegen struktúrák átvételével, más nyelvek logikájának másolásával keletkezett. Ahogyan Kodály Zoltán is felismeri a felül és alul levők kultúrája közötti szakadékot, Karácsony Sándort is a magyar nyelvi műveltség hasadtsága foglalkoztatja. Kodály – jóllehet nem azért, hogy Karácsony Sándor 1939-ben közzétett nyelvi modelljét életre keltse s illusztrálja – az elmének ugyanazzal a játékaival fejt ki programjait és nézeteit, amelyet Karácsony a magyar nyelv nyugat-európai nyelvektől eltérő jellegében felismer.

A mellérendelés elvének érvényesülését fedezhetjük fel Kodály írásaiban, s nem csupán úgy, ahogyan mondattípusaiban a mellérendelő szerkezetek dominálnak, hanem akként is, ahogyan meghatározásait, állításait megformálja. Amint ezeknek a feltételezéseknek és felismeréseknek az esetek legnagyobb hányadában mindig a viszonyítás, egyik jelenségnek a másikhoz hasonlítása az alapja. Ahogyan tételei egy másikhoz mérve válnak felfoghatóvá, szemlélhetővé és értelmezhetővé. Gyakoriak nála a „minél..., annál...”, a „nem..., hanem”, „nemcsak..., de...”, „csakúgy..., mint...” típusú szerkezetek. Kedveli a párhuzamokat, az ellentéteket. Példázatszerű tanításait igen sokszor fogalmazza meg ilyen módon: „Ha házat akarunk építeni, hogy ne ártson neki a »szakadó eső, árvíz és fúvó szél«, kősziklára kell raknunk, nem homokra. A mi kősziklánk más nem lehet, mint az ősi magyar dal.”¹⁷ Prózájában feltűnik a gondolatritmus, amely archaikus népi szövegek, lírai alkotások sajátja egyebütt. „Pedig valamikor nemcsak a lírának volt nélkülözhetetlen alkotó eleme a dallam. Tudjuk, hogy Homérosztól a Kalevaláig minden naív eposzt énekeltek. Dallam nélküli, olvasásra szánt epikus művek az irodalmak fejlődésének csak későbbi fokán jelentkeznek. Tudjuk, hogy a mi históriás énekeinket még mind énekelték, Tinódi dallamszerző is volt. Csak könnyen megfélelkezünk róla. Pedig a históriás ének némely stílusbeli sajátosságát a dallam figyelembevétele nélkül csakúgy nem érthetjük meg teljesen, mint régi líránkét vagy a népdalét.”¹⁸

Karácsony Sándor is taglalja azonban azt a magyar nyelvi vonást, amelyről a magyar stilisztikatörténet két XX. század eleji nyelvésze, Kulcsár Gyula és Endre is beszél.¹⁹

¹⁵ Kodály Zoltán: *Nyelv és élet*. 1953. In: *im.* II. 328. o.

¹⁶ Karácsony Sándor: *Bartók és Kodály: szofokráciánk esztétikai problémájának megoldása zenei téren*. In: *A magyar észjárásról*. Magvető Kiadó, 1985. 322–340.

¹⁷ Kodály Zoltán: *Százegy magyar népdal*. Előszó. 1929. In: *im.* I. 47. o.

¹⁸ Kodály Zoltán: *Árgirus nótája*. In: *im.* II. 79. o.

A szemléletességet mindhárman nyelvünk legfőbb jellegzetességeként tárgyalják. Úgy szól és ír Kodály Zoltán is, ahogyan nyelvészeink, stíluskutatóink láttatják a magyar nyelv értékeit. Vagy amiként maga is megismerte a nép nyelvét. Nyelvében s e nyelvből sarjadó népköltészetben kirajzolódó sajátos észjárását. A népnyelv eredetiségét, jellemző fordulatainak elemi erejű hatását nemegyszer csodálja meg gyűjtőútjain. Kodály stílusa is bővelkedik a képszerűség és érzékletesség eszközeiben, már-már szinte tobzódik a metaforákban, hasonlatokban, egyéni módon alkalmazott jelzőkben, megszemélyesítésekben. Különös hatása van azoknak a szóképeknek Kodály prózájában, amelyekben a szaknyelvi kifejezés kapja a szokatlanságánál fogva már-már költői jelzőt, amelyekben a fogalmi oldal zenei szakszó, a képi pedig az élet, a tapasztalat teljes tágasságából választódik ki. Bartók zenéjéről nyilatkozik például ezzel az érzékletességgel: „...végtelenül sokréttű nyelvezetet alakított ki, a Burleszkek szűrős ritmikájától a legárnyaltabb legérzékenyebb dallamívekig.”²⁰ Ugyanitt „A pentaton rendszerben fogant népdal termékeny ellentété”-re figyel fel „a harmóniailag előre meghatározott dallamvilággal, a hervadt kromatikával szemben.”²¹

Ha képeinek eredetét, a képalkotó eszközök forrásait számba vesszük, nem csupán a szerző nyelvi gazdagságán ámulhatunk, hanem világismeretének szerteágazó voltán is. Szép számmal akadnak olyan metaforák, hasonlatok, jelzők, amelyek a földművelésből, a biológiából, a technikából, a természettudományokból (így a vegytanból, a fizikából) veszik építőanyagukat, vagy a természet személyes megfigyelésén alapulnak. Sok esetben pedig az alkotó klasszikus műveltségére mutatnak rá – a bibliai vonatkozásokkal, a görög–latin mitológia alakjaira, történeteire való utalásaival.

Irodalmi műveltségéből merít, amikor Berzsenyi Dánielt, Petőfit, Aranyt, Ady Endrét idézi zenei tárgyú fejtegetéseiben, a világirodalomból pedig többször Goethét.

Kodály Zoltán „szuggesztív egyéniség volt” – jellemzi őt Eősze László²² tanári tevékenysége, a tanítványokra gyakorolt hatása alapján. Ahogyan ez a szuggesztivitás kítűnik zenei alkotásaiból, ugyanúgy áthatja nyelvi formában megfogalmazott munkáit is.

---

¹⁹ Kulcsár Endre: *A magyar stílus*. Kulcsár Gyula: *A magyaros írásművészet főkérdései*. In: *A magyar stílusztika útja*. Gondolat Kiadó, 1961. 89–109; 113–133.

²⁰ Kodály Zoltán: *Bartók Béla*. In: *im.* II. 430. o.

²¹ In: *im.* 429. o.

²² Eősze László: *Örökségünk Kodály*. Osiris, 2000. 21. o.